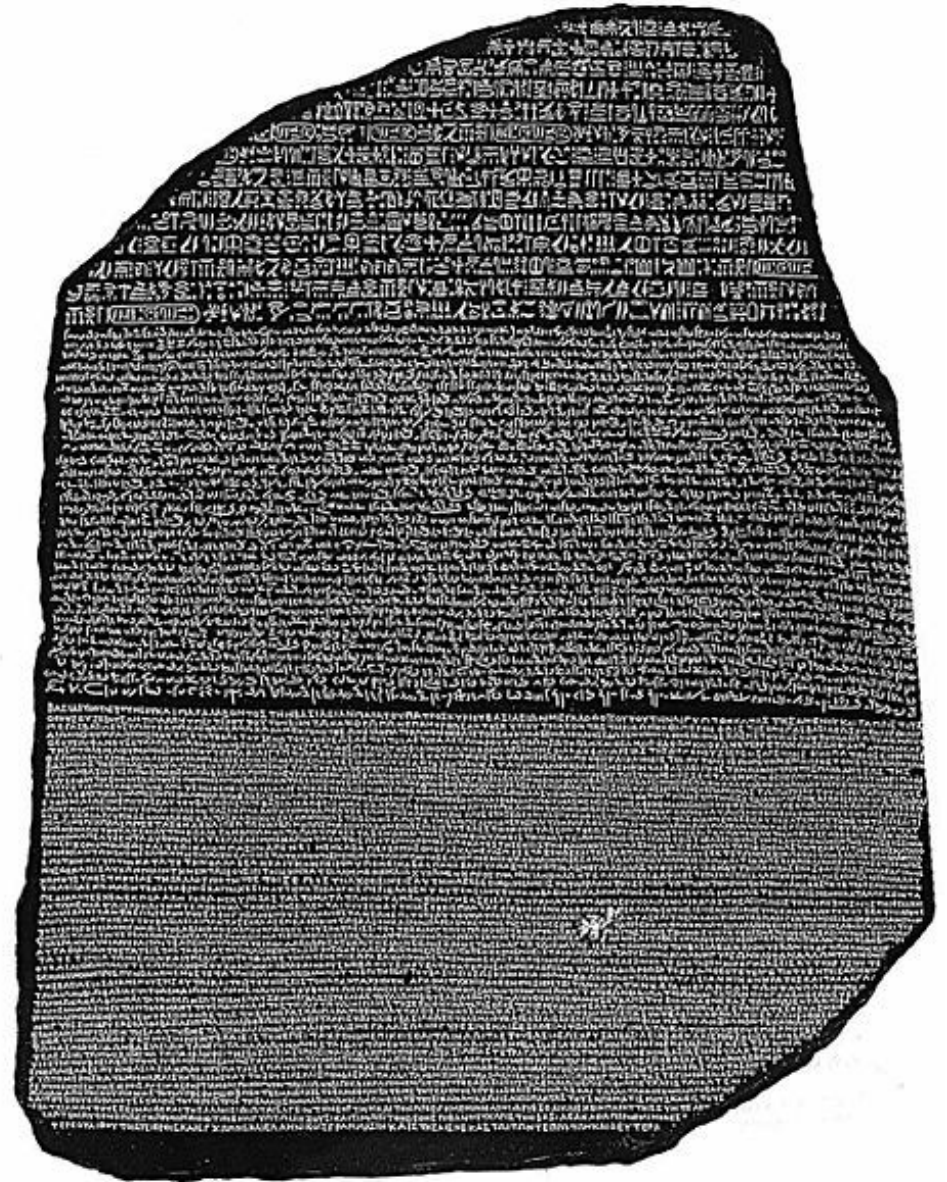

STAROVĚKÝ EGYPT

Pavel Trtílek, 13. října 2016

- 3 300 př.n.l.: vznik prvních **měst a chrámových komplexů** na březích Nilu
- cca 3 000 př.n.l.: spojení Horního a Dolního Egypta
- našim znalostem o Egyptě vděčíme hlavně archeologii a **písmu**: hieroglyfické, hieratické, démotické
- Rosettská deska: viz foto (Jean-François Champollion)

Mytologie související s obřady:

- hypotézy o divadelnosti náboženských obřadů
 - byly jejich součástí i hrané pasáže?
 - šlo o náboženská dramata?
- texty na stěnách chrámů a pyramid
 - hráli je kněží?
 - šlo přímo o dramata?
- pro svědčí:
 - výskyt dialogů
 - dramatická jednání
- proti:
 - nedostatek důkazů...

Mytologie spjatá s cyklickými přírodními jevy:

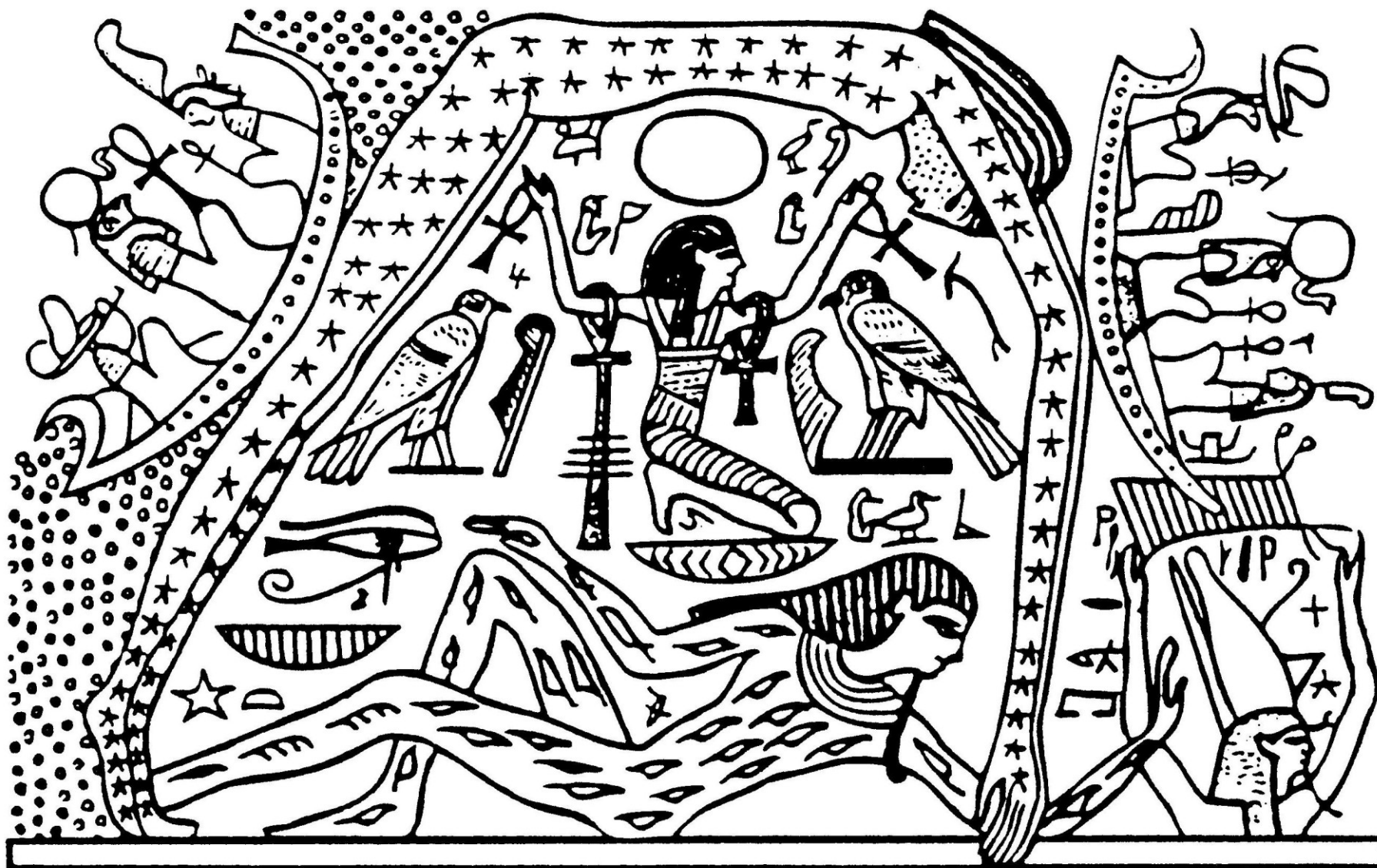
- každoroční záplavy na Nilu jsou řízeny božskou dvojicí:
 - **Usir** (Osiris)
 - **Eset** (Isis)

Královský mýtus:

- posvěcoval faraonův nárok na trůn mytologickým precedentem: faraon je vtělením boha **Hóra**
- bohové **Geb** (bůh Země) a **Nut** (bohyně Oblohy) zplodili 4 děti:
 - **Usir** (bůh plodnosti a úrody, první mytický vládce Egypta)
 - **Eset** (Usirova manželka)
 - **Suteh** (bůh pouští a sucha)
 - **Nebthet** (Sutehova manželka)

Nut klenoucí se nad Gebem (mezi nimi bůh vzduchu Šov, vně je vícekrát zobrazen bůh Re na slunečním voze)

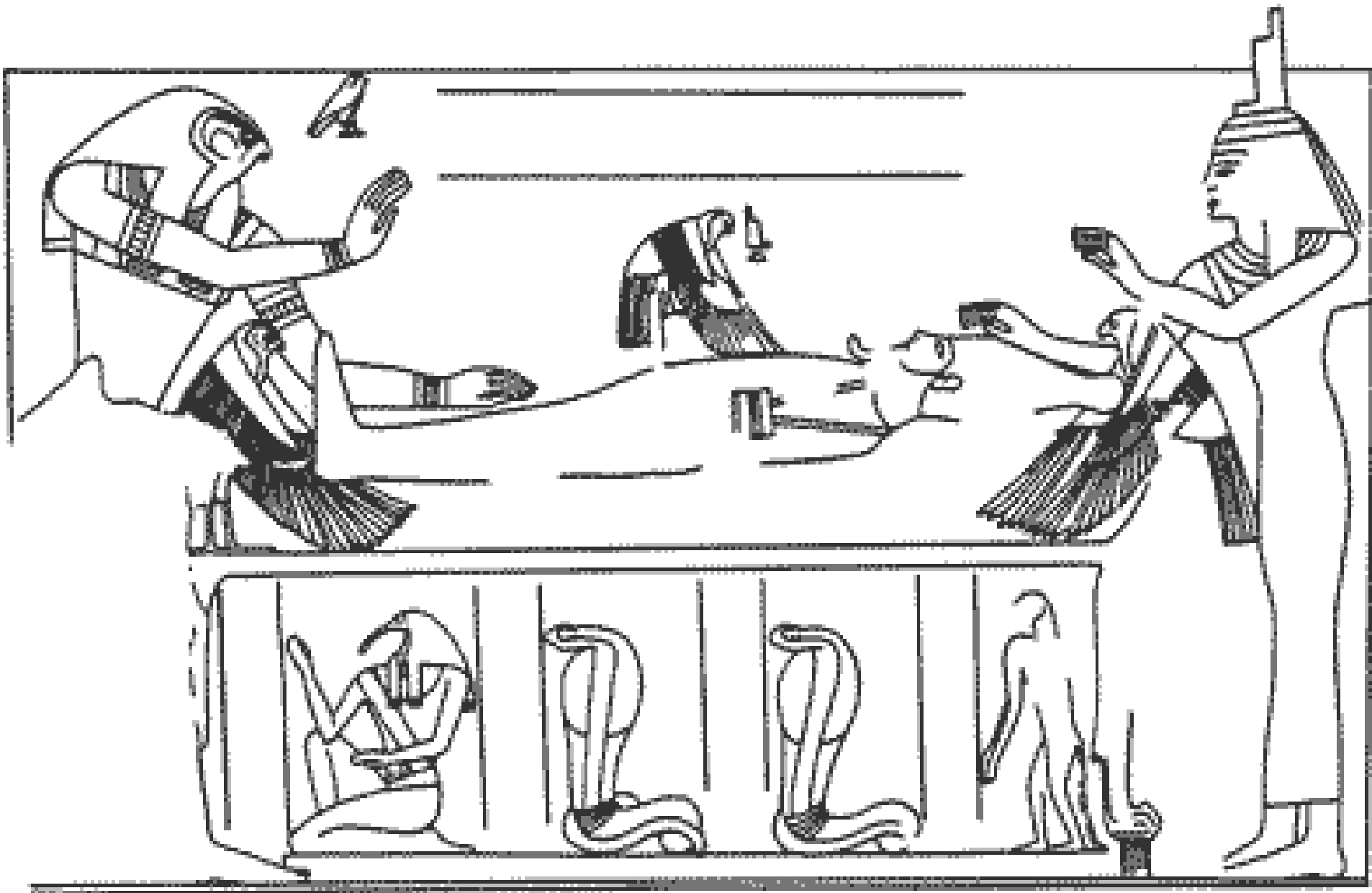

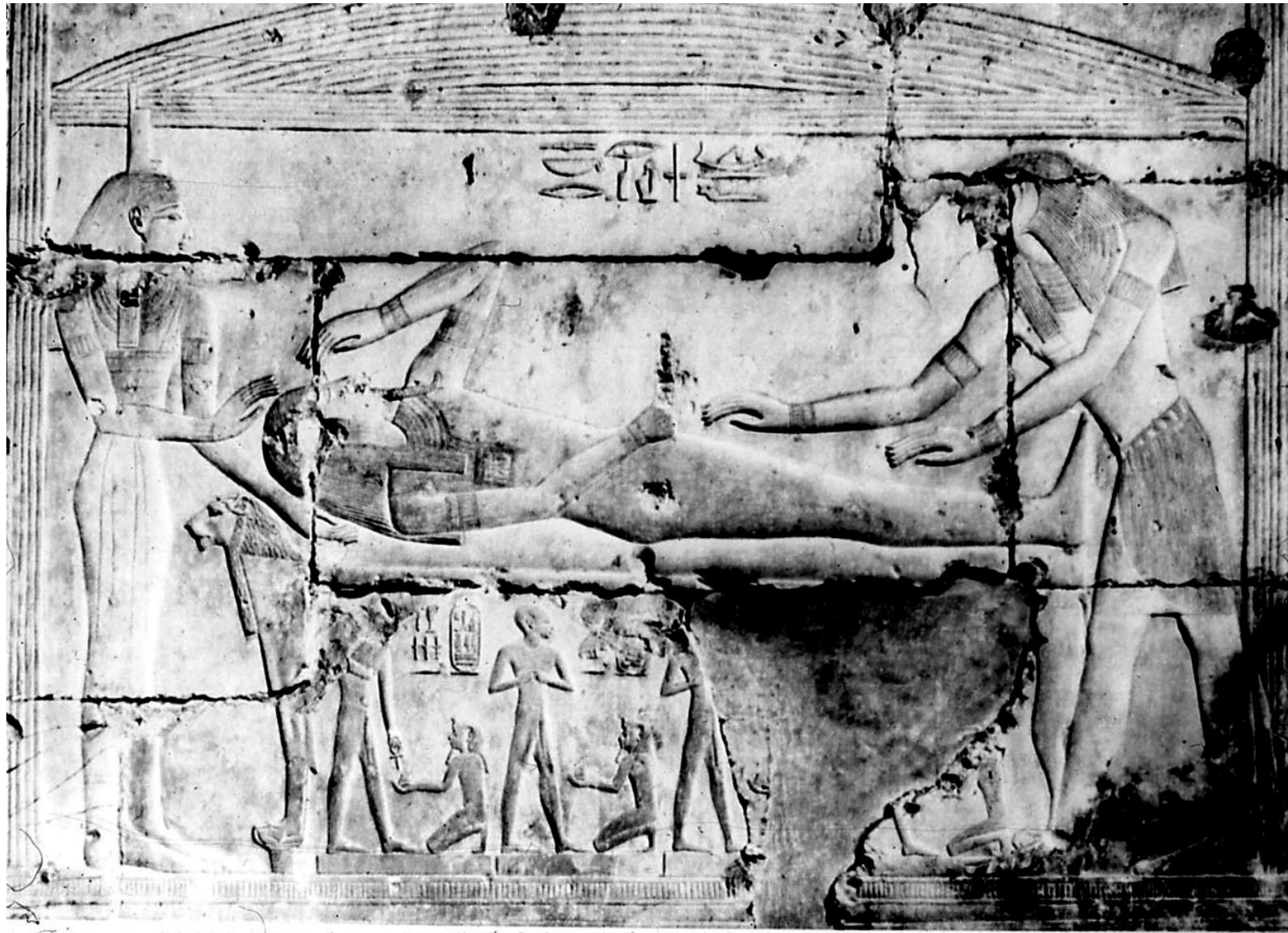

Suteh

Usir na mumifikačním loži (chrám v Abydu)
Eset vpravo v antropomorfní podobě a též nad jeho falem jako
krahujec (jejich nenarozený syn Hór stojí vlevo)

u mumifikačního Usirova lože stojí Eset a Hór, Usir zvedá jednu ruku k hlavě a druhou si svírá falus, aby ho vydráždil k orgasmu (chrám v Abydu)

Eset zachraňující Usira

záhrobní scéna: poslední soud – vážení srdce, mrtvý předstupuje před Usira a Eset (za asistence Anupa)

patron zesnulých bůh Anup (řecky Anubis), kněží jeho kultu nosili šakalí masky (při mumifikacích i v procesích)

Mýtus ve vztahu k realitě:

- Eset každoročně Usira oplakávala
 - záplavy na Nilu v čas výročí jeho vraždy
- hvězda **Sirius** (Eset) a souhvězdí **Orion** (říše mrtvých)
- královský mýtus měl vliv na nástupnictví faraonů
- víra v posmrtnou říši a věčný život
 - Mléčná dráha coby nebeský Nil (řeka mrtvých) vedoucí duše po smrti do záhrobí
 - pyramidy v Gíze na západním břehu kopírují hlavní hvězdy Orionu
- plodivé božské síly (vegetační božstva) v jiných kulturách:
 - **Ištar** (Mezopotámie), **Persefona** a **Démétér**, **Dionýsos** (Řecko), **Nián** (Čína)...

Usirova mysteria (Usirův kult):

- provozování **pašijové hry z Abydu** (tj. hry o utrpení)
 - nedostatek informací...
 - uváděno patrně vždy počátkem jara
 - téma: smrt a zmrtvýchvstání Usira, souboj Hóra se Sutehem, korunovace Hóra
 - doba konání: cca 2.500 – 550 př.n.l. (každoročně)
 - Hór ztělesňován patrně faraonem
 - pouť do Abydu: symbolické vyjádření cesty duší do Usirovy říše zesnulých
- 2 části:
 - pro **veřejnost** (např. boj mezi přívrženci Usira a Suteha)
 - pro **zasvěcené** (např. Usirovo vzkříšení)

- Průběh mysterií patrně rozčleněn do **4 celků**:
 - 1) sváteční období začalo znovunalezením a balzamováním roztroušených částí Usirova těla, které je následně **rituálně spojeno** (politická funkce mýtu – sjednocení 42 egyptských krajů v politický a kulturní celek)
 - 2) **inscenování Usirova zmrtvýchvstání** rituálním oživením jeho složeného těla (věčný život)
 - 3) **souboj Hóra se Sutehem**
 - 4) nastoupení Usirova syna **Hóra** na trůn
- Prameny:
 - **Ichernofretova stéla**
 - **Šabakův kámen**

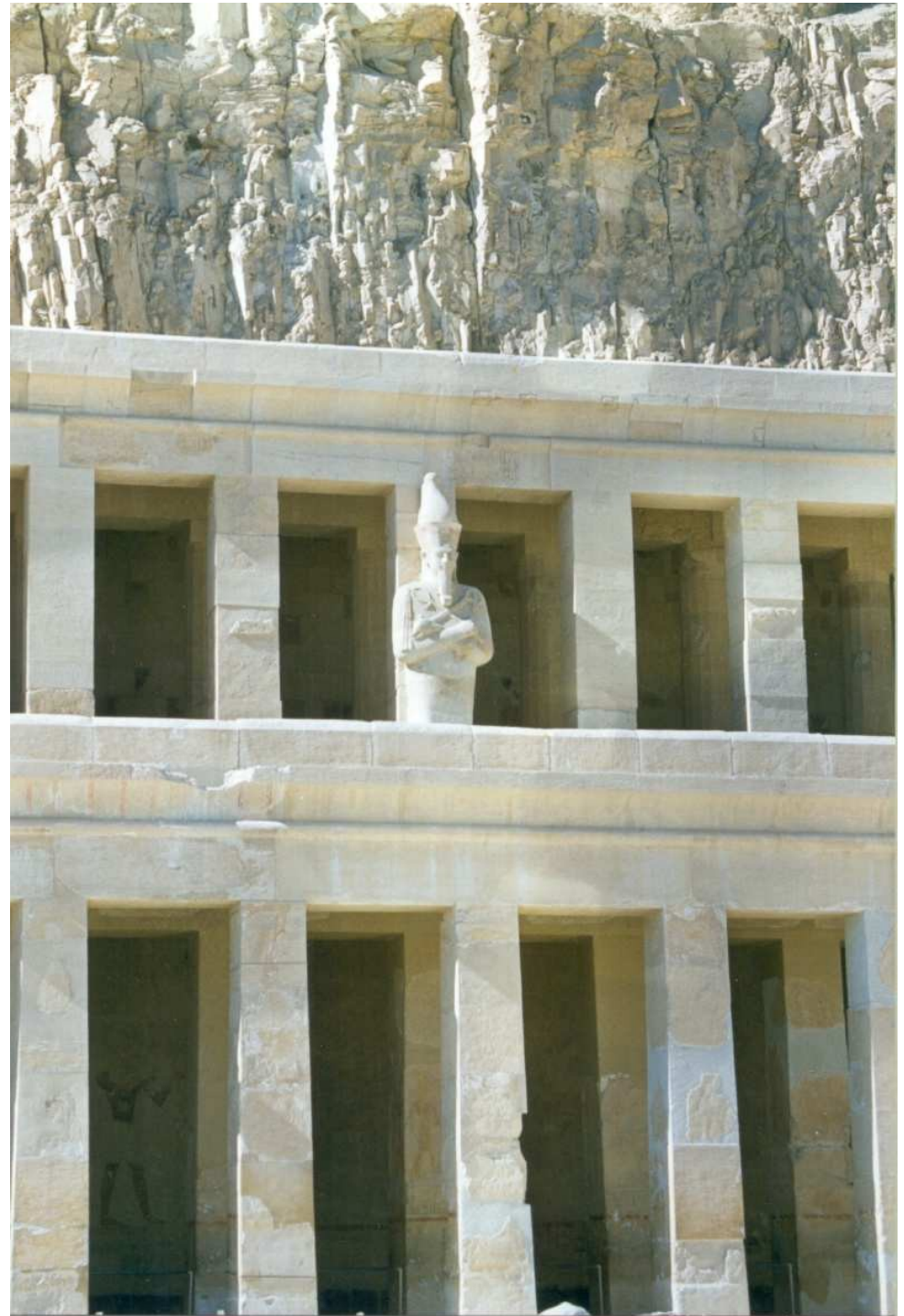
- **Ichernoforet:**

- organizátor každoročních slavností v 19. stol. př.n.l.
- líčí průběh „pašijí“ (za vlády Senusreta III.):
 - nejvýznamnější události z Usirova života byly spektakulárně **předváděny** (bitvy, průvody, zádušní obřady)
 - hlavní role ztělesnili **kněží**
 - davové scény **obyčejný lid**
 - různé části cyklu se konaly asi na **různých místech**, ústředním místem byl **Abydos**
 - celek trval **5 dnů** a některé přidružené aktivity až několik týdnů (viz některá středověká mysteria v Evropě)
- šlo skutečné o velkolepou divadelní podívanou?
- nebo jen o rituální úkon s divadelními prvky?

chrám v Abydu

Abydos:
Usirova socha

Svědectví o existenci divadla:

- první „**režijní kniha**“ (období Střední říše)
 - na papyru z Ramessea (součást jednoho z opisů ***Knihy mrtvých***) popis mysteria o **46 dějstvích**
 - rukověť ceremoniáře pověřeného organizací mysterií
 - rituální královské drama (provazováno v Hórově chrámu v Edfu)
 - každoročně o svátku vítězství Hóra (Hór zabíjí Suteha)
- ***Eset a sedm štírů*** (období Nové říše)
 - fragment dramatického textu (objeven 1942)
 - veršované drama napsané **na stěnách chrámu v Edfu**
 - bohové pojati jako běžní lidé, vystupuje tam i chór

hrobka se sarkofágem zpěvačky Nehmes-Bastet
(stáří cca 3 000 let, Údolí králů, objeveno roku 2012)

kryt sarkofágu s podobiznou zpěvačky Nehmes-Bastet
(působila v chrámovém komplexu v Karnaku)

loutnistky (snad hudební součást obřadů)

Patrný vliv egyptského divadla na antické Řecko:

- styky mezi civilizacemi východního Středomoří
- řecký historik Hérodotos zaznamenal 2 egyptské performance
 - „Usir je egyptskou obdobou Dionýsa“
- Egypťané nepokročili dál než k rituálním performancím
 - každoroční opakování stejných obřadů
- Řekové však uváděli každoročně nové hry
 - staré texty zpravidla znovu neuváděli

Literatura:

- Assmann, Jan – ***Smrt jako fenomén kulturní teorie*** (Praha, 2003)
- Boněk, Jan – ***40 let v Egyptě: o nových objevech v egyptologii, o životě a záhadách osudu*** (Praha, 2006)
- Hart, George – ***Egyptské mýty*** (Praha, 1995 – 5. vydání)
- Heller, Jan – ***Starověká náboženství: Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu*** (skriptum Komenského fakulty: Praha, 1978 a 1988)
- Kozák, Jaromír – ***Aniho papyrus: nejkrásnější egyptská kniha mrtvých*** (Praha, 2006)
- Lexa, František – ***Náboženská literatura staroegyptská II. – Nářek Esetin a Nebthetin*** (Praha, 1997)
- Žába, Zbyěk – ***Divadlo ve starověkém Egyptě*** (in: Nový orient, č. 9-10, ročník VI, 1951)